

דפים לח – לט (מ)

ס. אלו הם מומי העיין?

מומי העיין: הריס (י"ג: חריץ) של העיין (= העפעף) שניקב, נפגם או נסדק;
דק בעינו – דוק לבן כשהוא צף, או דוק שחור משוקע. ולא להפך (ע' באור הדברים בשו"ת הרדב"ז ח"ה קג);
תבלול – כחוט לבן הפוסק ונכנס לחלק השחור שבעיין. אבל שחור הנכנס ללבן – לא, שאין מום בלבן,
שאינו אלא 'חלב העיין'. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי יוסי (וכן נקטו בגמרא להלן מ: בסתם, ע"ש בתוס'). ואילו
רבי מאיר סובר שבכל אופן הרי זה מום, שזהו לשון 'תבלול' – המבלבל את העינים;
'חלזון', המכונה גם 'נחש'; וכן עינב (י"ג: עצב) – הרי אלו מומים;
חורור (= טפות לבנות בעיין. רש"י. וע' רבנו גרשום) קבוע ומים הקבועים – שוחטים על מומים אלו.
איזהו חורור הקבוע – ארבעים יום. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: שמונים יום. וכן סתמה משנתנו. ר'
חנניא בן אנטיגנוס אומר: בודקין אותו שלש פעמים, בהפרשים שוים דהיינו כל 27 יום (כפרש"י. והתוס'
פרשו בתחילת שמונים יום ובאמצעם ובסופם). ואם המום מופיע במשך זמן זה – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו.
נסתפקו האם מגלה למפרע שהיה קבוע מתחילתו, אם לאו. ונפ"מ לחיוב מעילה לנהנה מפדיונו.
אלו הם המים הקבועים – כל שבדקוהו ע"י אכילת תבואה (שהיא גורם המרפא) ונשאר המום בעינו.
כיצד בודקין – ע"י אכילה מתבואת בית הבעל (– שאינה צריכה תוספת השקיה ע"י אדם) תבואה לחה בזמן הלח,
כלומר באדר וחצי ניסן, ואחר כך יאכל יבש בזמן יבש – באלול וחצי תשרי [ונסתפקו שמא מאכילים
אותו לח ויבש בזמן הלח], מאכילין אותו ממנה כגרוגרת (לכל הפחות) בכל יום בסעודה ראשונה, קודם
לכל אכילה ושניה (וי"מ לאחר שתיה. ערמב"ם וכו"מ; ירושלמי), ותהא אכילה זו בשדה ולא בעיר, וכשהוא
מותר ולא קשור, ועם חברו (שנוקטים בכל הספקות לחומרא);

גלגל עינו (הכולל את הלובן והסירא. עפ"י רש"י. ויש גורסים ברש"י להפך, וכ"ה בפסקי הרי"ד. ולפי"ז המדובר על
השחור שבעיין) עגול כשל אדם; ר' אילא ביבנה חשבו למום, ואמרו לו חכמים: לא שמענו. וב"ד שלאחריהם
אמרו: הרי זה מום (להלן מ).
להלכה הרי זה מום. וסתם הרמב"ם ולא חילק בין אוכמא לצייהרא. (וע' לח"מ; ליקוטי הלכות בעיין
משפט');

יבלת בעיין; לפרש"י, אם בשחור שבעיין – הרי זה מום גמור ושוחטים עליו. ואם בלבן; אם אין בה שער
– אין זה מום כלל (שהרי אין בה עצם). ואם יש בה שער – אינו נשחט על מום זה אבל אינו קרב על
המזבח, אלא ממתנינים למום אחר (עפ"י הסוגיא להלן מ: כגרסה שלפנינו וכפרש"י. וכ"ג ר"ג וראב"ד).
מהרמב"ם (איסורי מזבח ב,ב) משמע שאם יש בה שער אפילו בלבן שוחטים.
ולגרסת התוס' והרא"ש (ע' דברי חמודות שם), חילוק זה אם יש שער אם לאו, מדובר בשחור
שבעיין, שאם יש שער הוי מום גמור, ואם לאו – אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל
בלבן אין היבלת פוסלת כלל.
עין הגדי האחת שהיא גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז – הרי זה מום (משנה מ: וע"ע לעיל ג).

דפים לט – מ

סא. א. אלו הם המומין שבחוטם?

ב. אלו הם מומי השפתים, הפה והלחיים?

- ג. האם חסרון אחד מהאברים הפנימיים מהווה 'מום' לענין שחיטת בכור ולענין פדיון הקדשים? ומה הדין לענין הקרבה על גבי המזבח?
- ד. מעיקה, כתיבה, ניתוק וכריתה – האם פוסלים בביצים או בגיד?
- ה. אלו מומים נוספים שייכים בביצים?
- ו. אלו הם מומים שבזבן, בעריה ובזנב?
- ז. אלו הם מומים שבגפיים?
- ח. יבלות בגוף – האם הן מהוות מום?

א. חוטם שניקב, נפגם או נסדק – הרי זה מום. חוטמים שניקבו זה לתוך זה, מבחוץ (פירוש: בקצה החוטם (עפ"י ר"ג, רמב"ם איסור"ב, ב, ב) במקום שנראה מבחוץ. ואולם רש"י פרש שנקבו מחיצות חיצונות של החוטם. ולא גרס 'זה לתוך זה' (חזו"א כה, ג). וע' ליקוטי הלכות; חזון יחזקאל תוספתא ד, ב) – הרי זה מום. מבפנים – אינו מום לשחוט עליו.

ב. השפה, שנקבה נפגמה או נסדקה, בשורה החיצונית – שוחטים על מומים אלו. הרמב"ם (בי"א"מ ז, ז) כתב שנסדק הזר עד שתחלק השפה לשני ראשים. חוטין (= מושב השנים, חניכיים. עפ"י רש"י) החיצונות, שנפגמו ושנגממו (= שנחתכו ברוחב כעין סדק ולא חסרו כלום. רש"י) – שוחטים עליהם (ובכלל חרוץ הוא). חוטין הפנימיות – מן התיומת ולפנים, ותיומת עצמה כלפנים – פרשו בגמרא שלתנא קמא אין שוחטים אלא אם נעקרו, שאז ניכר הדבר מבחוץ. ולדברי ר' יהושע בן קפוצאי אין שוחטים עליהם אפילו נעקרו, אבל נפסל מלהיקרב כשנעקרו. ולר' חנינא בן אנטיגנוס אף מלהיקרב לא נפסל. הלכה כתנא קמא וכסתם מתניתין וכדמוכח בגמרא לעיל לה (עפ"י רמב"ם; ליקוטי הלכות). פיו דומה לשל חזיר; רבי אילא אמר שהוא מום. ואמר רב פפא: אל תאמר שדומה לגמרי אלא פרוס אעפ"י שאינו משופד (רש"י: עגול. ר"ג ורמב"ם: חד) כשל חזיר, ששפתו העליונה ולחייו העליונות עודפות על התחתונות (ערש"י ור"ג; חזו"א כה, טז). אמרו לו חכמים: לא שמענו. ב"ד שלאחריהם אמרו: הריזה מום. וכן הלכה. יש אומרים: דוקא אם העצם עודפת, אבל אם השפה עודפת ללא העצם – אינו מום (ע' טור י"ד שט). וי"א בכל אופן הוי מום לפי שדומה לשל חזיר (כן כתב בליקוטי הלכות בדעת הרמב"ם. והחזו"א (כה, טז) תמה על דבריו).

היתה השפה התחתונה עודפת על העליונה; אם עצם הלחי התחתון עודפת – הרי זה מום. ואם רק השפה עודפת – אינו מום בבהמה. ניטל רוב המדבר שבלשונו (כדברי רבי יהודה, וכן סתמה משנתנו. וכן הלכה); ר' אילא החשיבו למום, ולא הודו לו חכמים. ב"ד שלאחריהם אמרו ה"ז מום. וחכמים אומרים: ניטל רוב הלשון. פה בלום (צר וסתום. ערש"י ותוס'); אם מחת הרוח / הריוח (כלומר, מערכת הפה כולה בלומה) – אינו מום. ואם מחמת העצם (השפתים פתוחות יפה אלא שעצמות הלחיים אדוקות מדי. פירוש אחר: 'בלום' – נפוח; אם מחמת הרוח, כלומר נפיחות מסיבה חיצונית, כמו קור וחום – סופו להתרפא ואינו מום. ואם מחמת עצמו, שעבה ביותר – הרי זה מום).

עצם הפה (= הלחי) שנפרקה (י"ג: שנפסקה) – הרי זה מום. (אבל פגם או גימום אינם פוסלים שם אלא בחוטים, כנ"ל).

ג. חסרון אבר מבפנים, לענין שחיטת בכור או פדיון קדשים – אינו כלום (פסח או עור; עורת או שבור). אבל לענין הקרבתו על המזבח נסתפק רב אחדבוי בר אמי האם כשר (כיון שאינו בגדר 'מום' הפוסל) אם לאו (תמים יהיה לרצון). וניסו להוכיח שנחלקו תנאים בדבר, ודחו.

א. משמע שאפילו לפי הדחיה, יש תנא אחד עכ"פ הפוסל. ואפשר שהכל מודים בדבר. וכן פסק הרמב"ם (איסור"מ ב, יא) שחסרון מבפנים שמו חסרון. ומשמע גם אם נחסר מתחילת ברייתו – אינו עולה על המזבח (ע' לח"מ שחיטה ה, כו; מנחת חינוך רפ"ב).
ב. מחוסר אבר פנימי בעוף, או בקרבן בן נח – צידד במג"ח (רפ"ד) שאינו פוסל.
ג. באדם, אין חסרון אבר פנימי פוסלו מלשרת (רמב"ם ביא"מ ו, ז).

ע' אגרות משה יו"ד ח"א רנא, שאין חסרון אבר אלא לענין פסול קרבן, אבל לא לענין טומאת כהנים למת קרובו המחוסר אבר מבפנים. ואין כן דעת הגרש"ה וואונר שליט"א בספרו שבט הלוי (ח"ג קסא; ח"ו רמד, ד).
נחלקו הברייתות בבהמה בעלת כליה אחת, האם כשרה להיקרב על המזבח אם לאו, והסיקו לפרש שנחלקו האם יש בריה הנבראת בכליה אחת (הלכך אין זה חסרון הפוסל) אם לאו. (ואם נוקטים חסרון מבפנים אין שמו חסרון, צריך לפרש שנחלקו בדבר זה עצמו).
בהמה שיש לה שלש כליות, דינה כיש לה כליה אחת ופסולה להקרבה (לפי ברייתא אחת. וע' רעק"א מ:).

ד. ומעוך וכתות ונתוק וכרות – רבי יהודה אומר: אף בביצים לפי שהם מומים גלויים, שניכר מבחוץ שהן כווצות / תלויות. ראב"י אומר: כולם בגיד ולא בביצים [שאינם מומים גלויים, שלפעמים הן מכווצות או תלויות אף בבריא]. רבי יוסי אומר: מעוך וכתות – אף בביצים, שהן כמו שאינן והרי זה חסרון (רש"י). אבל נתוק וכרות – בגיד ולא בביצים, שהרי הן ישנן.
הרמב"ם (ביאת מקדש ז, ח) פסק כרבי יהודה לענין מום הקרבן. ולענין הקרבה ע"ג המזבח – אפשר שמעוך וכתות פסול לדברי הכל משום חסרון מבפנים, וכ"מ מרש"י (וע' חזו"א כה, יד).

ה. ביציו בכיס אחד – הרי זה מום.

משמע מרבנו גרשום שזהו רק לדעת ר' עקיבא, אבל לר' יוחנן בן נורי אינו מום מפני שהביצים נמצאים, הגם שלא במקום.
שני כיסים וביצה אחת; לת"ק, הרי זה מום. לר' ישמעאל, אין זה מום כיון שיש לו שני כיסים בידוע שיש לו שתי ביצים. ר' עקיבא אומר: צריך בדיקה; מושיבו על עכוזו וממעך (בכיס ובכסלים), אם יש ביצה – סופה לצאת. מעשה שמיעך ולא יצא, ונשחטה, ונמצאת ביצה דבוקה בכסלים והתיר ר' עקיבא, שהרי זה מום כיון שאינה במקומה. ר' יוחנן בן נורי אסר.

סברת תנא קמא שכיון שהביצה אינה במקומה הרגיל – הרי זה מום ואין צריך למעך. ומסתבר שכן הלכה (עפ"י רמב"ן ורא"ש). והרמב"ם פסק שצריך למעך, כר' עקיבא (וע"ע מהריט"א; אגרות משה אה"ע ח"א יב).

ביצה אחת גדולה כשתים שבחברתה – ר' יהודה אומר: הרי זה מום. ולא הודו לו חכמים, שאפילו אינה לשניה אלא כפול כשרה.

ו. נפגם הזובן, או העריה (במוקדשין שיש בהם נקבה) – שוחטים (ובמוקדשין – פודים). ניטל הזובן – אין שוחטים, שחזור ומבריא. נפגם הגיד עצמו – מעלה ארוכה ואינו מום.

א. נפגם הגיד, משמע ששוחטים במקדש (עפ"י חזו"א כה, ט).
 ב. הרמב"ם השמיט דין ניטל הזובן.

מומים שבזנב; נפגם הזנב מן העצם [ולא מן הפרק שבין עצם לעצם, שחזור ומבריא], או שראשו מפצל את העצם (רש"י: שנקלף העור והבשר, עד שנגלית העצם. תוס': הזנב מפוצל לשנים, שיש לו שתי עצמות), או שיש בשר כמלא אצבע (- רבע טפה) בין חוליה לחוליה; זנב הגדי הדומה לשל חזיר, אפילו אינו דק כמוהו אלא שהוא מעוגל, (ויש גורסים: 'רכיכא' - רך) בדומה לזנב החזיר - הרי זה מום; זנב הגדי שיש בו חוליה אחת בלבד, וזנב הטלה שיש בו שתי חוליות ולא שלש - הרי זה מום. (כן המסקנא, דלא כרב הונא שאמר בגדי שתים ובטלה שלש); זנב העגל שאינו מגיע לערקוב (הוא הפרק המחבר את השוק, היינו העצם האמצעית של הרגל, עם הירך - היא העצם העליונה, הקולית, כפרש"י) - הרי זה מום. לפירוש הרמב"ם, חכמים חולקים על כך. וכן להלכה השמיט הרמב"ם מום זה.

ז. מומים שבגפיים:

בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש. [ואם יתר וחסר ברגלים האחוריות - הרי זה אף טרפה]; רגליו קלוטות כשל חמור. ואפילו הן סדוקות אלא שעגולות כצורת פרסת החמור (רב פפא).
 א. ה"ה אם אינן סדוקות, גם אם אינן עגולות - הרי מום. וזהו עיקר 'קלוט' שבתורה (עפ"י לקוטי הלכות, ודלא כ'הר המורה' ע"ש. וכ"כ בחזו"א כה, טז).
 ב. אפילו דומה לאמו בכל דבר אלא שקלוט ברגל אחת - פסול לקרבן (עפ"י פירוש ר"ח פלטיאל - אמור);

נשמטה ירכו (ופעמים שהיא טרפה - ע' בחולין נד), והוא ה'שחול'; אחת מירכותיו גבוהה, שיוצאת מעל גבי הכסל ('כסול'); נשתרבה ירכו (- שאחת מירכותיו גדולה מחברתה. והוא ה'שרוע'); שברים בעצם היד ובעצם הרגל, אעפ"י שאינם נראים בראיה בעלמא רק ע"י מלאכה (- מלאכת האבר, כלומר שצולע בהליכה). והוא הדין לפגומות בעצם הניכרות לעין; רגליו מבוולמות (קצרות ברוחב. וי"מ לשון נפיחה. רש"י), מחמת הריוח (הרוח) - אינו מום. מחמת העצם (כלומר, רק העצם מבוולמת, אבל הבשר רחב. רש"י) - הרי זה מום.

ח. יבלת שיש בה עצם - הרי זה מום, וזוהי 'יבלת' המפורשת בכתוב. ושאין בה עצם - כשר בבהמה (אפילו יש בה שער. כן משמע מרש"י מא. ד"ה ובעל יבלת), שאינה אלא תלתול בעלמא (מלבד בעינים, כמפורט לעיל לה-לט).
 וכן שנינו (מה:): בעלת הדלדולין - כשרה.

דף מא

סב. על אלו מומין / פסולין אין שוחטים את הבכור, לא במקדש ולא במדינה?